

4-машғулот

4-мавзу

Марказий Осиё мамлакатларида
замонавий анъанавий ва янги
оммавий ахборот воситаларида
"нафрат нутқи"

Бўлимлари

- Оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқларда "адоват тили"нинг намоён бўлиши ва ўзига хос сабаблари
- Замонавий ахборот низолари: сохта, бот ва троллер "адоват тили" манбалари сифатида»
- Марказий Осиё мамлакатларида маҳаллий оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқларда "адоват тили" намоён бўлишининг ўзига хос хусусиятлари

Фанларнинг интеграллашуви

"Замонавий қозоқ / қирғиз / тожик / ўзбек тили" (мамлакатга қараб), "Она тилининг услубияти ва нутқ маданияти", "Этнолингвистикага кириш", "Замонавий рус тили", "Журналистика асослари", "Журналист" этикаси", "Медиа этикаси", "Низоларга асос бўлган журналистика", "Низо асослари", "Медиа ҳуқуқи", "Матн назарияси", "Лингвистик тадқиқотларнинг замонавий усуллари", "Лингвистик экспертиза", "Сиёсий тилшунослик", "Замонавий хорижий оммавий ахборот воситалари", "Интернет журналистикаси", "Услубият", "Журналист ишидаги ижтимоий тармоқлар", "Ижтимоий журналистика типологияси", "Журналистика социологияси", "Журналистика психологияси", "Маданиятлараро мулоқот назарияси ва амалиёти".

Машғулотнинг мақсади

Когнитив:

- талабалар "адоват тили"нинг намоён бўлиш сабабларини тушунадилар ва унинг Марказий Осиё мамлакатларидаги ўрни ва ўзига хос хусусиятларини биладилар;
- талабалар сохта янгиликлар технологиясини, муаллифларининг мақсадларини, уларнинг тарқалиш сабабларини аниқлай олишади;
- талабалар манипуляция, тарғибот ва ташвиқот, психологик тажовузкорлик ва "адоват тили" дан фойдаланиш мақсадларини тушунадилар;
- талабалар медиа соҳасидаги замонавий жараёнларни тавсифлаш учун ишлатиладиган атамаларнинг маъносини тушунадилар.

Ижтимоий-ҳиссий:

- талабалар инсоннинг ҳар қандай гуруҳга мансублигидан қатъий назар, фикрларнинг хилма-хиллигидан, этник ва ирқий фарқлардан, жисмоний ва руҳий хусусиятларидан қарамай, ҳар бир инсоннинг ҳуқуқларини ҳурмат қилиш зарурлигини тушунадилар;
- талабалар жамоатчилик фикрининг асосий мақсадига айланган бировга зарар етказишнинг барча хавф-хатарларини сўз билан ифодалай оладилар;
- талабалар шахслараро мулоқотда, профессионал муҳитда, медиа-макonda сўзларни танлашга онгли равишда ёндашадилар.

Хулқ-атвор:

- талабалар жамоат нутқида, мунозараларда "адоват тили" намоён бўлишни қандай чеклашни билиб оладилар;
- талабалар атамалар ва сўзлардан нозик тарзда фойдаланишни, уларни замонавий стандартларга мувофиқлигини текширишни ва мутахассисларнинг тавсияларига амал қилишни билиб оладилар;
- талабалар норасмий мулоқот, касбий муҳитда тил тажовузкорлигини камайтириш йўллари топиш ва қўллаш усуллари билиб оладилар;
- талабалар "адоват тили"нинг намоён бўлиш сабабларини, унинг муаллифларининг мотивациясини таҳлил қила оладилар, уларнинг асл мақсадлари ҳақида сўзлай оладилар;
- талабалар мунозара ёки низо иштирокчиларининг шахсий фазилатларига ўтмасдан, маданиятли тарзда баҳслаша олишади.

Ўтказиш вақти	1 соат 20 дақиқа
Ўқитиш усуллари	<p>Мустақил иш (машғулотлар олдидан): мавзу бўйича манбалар билан ишлаш (мавзу бўйича нашрлар, телевизион ва радиодастурлар, тадқиқотлар, мониторинг ҳисоботлари ва бошқалар), мунозара, очик ва назорат саволлари, ўқитувчининг тақдими, мунозара, онлайн тест.</p> <p>Ўқитувчига тавсиялар. Ўқитувчи ўқувчиларга олдиндан ўрганиш учун манбалар рўйхатини беради.</p>
Баҳолаш усуллари	Машқларни бажариш, назорат саволлари, онлайн-тест ўтказиш, масалан Kahoot (Qlever) платформасида.
Асосий тушунчалар	"Камситиш", "экстремизм", "ксенофобия", "гомофобия", "ирқчилик", "сексизм", "миллатчилик", "антисемитизм", "этноцентризм", "бағрикенглик", "инклюзивлик", "сиёсий тўғрилиқ", "троллар", "безорилик", "хейт", "сохта", "ёлғон ахборот.
Керакли ресурслар	Слайд намоёишида ёки флипчартга ёзилган машғулотнинг мақсади, видео-проектор, компьютер, рангли қоғоз, қайчи, маркер, доска, скотч.

Машғулот режаси

1. ЧАҚИРУВ

Керакли материаллар: фильмлардан, нашрлардан ва оммавий ахборот воситаларидаги дастурлардан, сиёсатчиларнинг чиқишларидан, замонавий ижрочиларнинг ишларидан, "нафрат сўзларини" ишлатадиган кўнгилочар шоулардан ва Марказий Осиё мамлакатлари амалиётига мисоллардан олдиндан намуналар.

Ўтказиш методикаси.

Ўқитувчи "адоват тили" ишлатилган фильмлар, нашрлар ва медиадастурлардан, сиёсатчиларнинг нутқларидан, замонавий ижрочиларнинг ишларидан танлаш учун мисоллар келтиради.

МУҲОКАМА УЧУН САВОЛЛАР

1. Нима учун одамлар ушбу манбаларда "адоват сўзлари"дан фойдаланган?
2. Ижтимоий тармоқларда ёки ҳаётда безорилик, адоват, нафрат намоён бўлиши билан боғлиқ бўлган ҳолатларни биласизми? Сизнингча, оммавий таъқиблар, тажовузкорлик асослари нимада?
3. Қандай сўзларни контекстнинг мазмунига қараб турлича идрок этиш мумкин? Мисоллар келтиринг.

2. АХБОРОТ БИЛАН ИШЛАШ

Ўтказиш усули.

Ўқитувчи Марказий Осиё мамлакатлари амалиётидан олинган мисоллар билан ишлаш жараёнида талабаларни қуйидаги саволларга жавоб беришга таклиф қилади:

1. Можароларсиз жамият бўлиши мумкинми?
2. Ижтимоий тармоқларда адоват тилининг қандай типик намоёнларини кўрасиз? Манбаси кимлар ва унинг мақсади нима?
3. "Трол фабрикалари" нинг фаол ҳаракатлари жамиятдаги ҳар қандай воқеалар билан боғлиқми? Мисоллар келтиринг.
4. Адоват тилидан фойдаланиш ва ўзингизга таниш бўлган сохта маълумотларни тарқатиш қандай оқибатларга олиб келади?

3. ҲАРАКАТ

НАШР НОМИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ УЧУН МАШҚ

Ўтказиш усуллари.

Ўқитувчи ўқувчиларни нашр сарлавҳасини ўқиб, таҳлил қилишга таклиф этади: "Шу даражага етиб келдик! Россияда мигрантларнинг оёқларини ўпишни бошлашди" (Россия Федерациясида Марказий Осиёдан келган мигрант олдидан бир тиззасига тушиб, оёқ кийимини тозалаб олган фаол ҳақида мақола).

МУНОЗАРА УЧУН САВОЛЛАР

1. Ушбу сарлавҳанинг мақсади нима деб ўйлайсиз?
2. Сарлавҳанинг аталиши муаллифларнинг (ёки таҳририятнинг) нашр қахрамонларига қандай муносабатни билдиради?
3. Сизнингча, сарлавҳа ўқиган инсонларга қандай таъсир қилиши мумкин: нейтрал, салбий, ижобийми? Жавобларингизни мисоллар билан асослаб беринг.
4. Оммавий ахборот воситаларини бундай сарлавҳадан фойдаланишга ундаган сабаблар нимада?
5. Адоватга сабаб бўлмаган ўз сарлавҳангизни таклиф қилинг.

Ўқитувчи учун тавсиялар.

Талабаларда "адоват тили" камситувчи ва ҳақоратли сўзларни ишлатмасдан нимадир ёқмаётганини ва эътирозини ифодалаш имконини бериши ҳақида тасаввурни шакллантириш муҳим аҳамиятга эга. Сарлавҳадаги сўзларнинг ҳеч бири салбий маънога эга эмас, лекин биргаликда қўлланганда мигрант-ишчиларга нисбатан салбий муносабатни ифодалайди. Шунинг учун нашр муаллифларининг сабаблари ва мақсадларини англай олиш, нашрлар ва постларнинг контекстини ўрганиш, бундай матнларнинг аудиторияга таъсирини: жамиятда бу бағрикенгликка, тажовузкорлик, нафратни камайтиришга ёрдам берадимиз, йўқми, баҳолай олиш муҳим.

4. НАТИЖАЛАРНИ ЖАМЛАШ

Ўтказиш усуллари.

Ўқитувчи ўқувчиларни дарс натижаларини жамлашга таклиф қилади ва 2 та саволга қисқача жавоб беришларини сўрайди:

1. Мен бугун нимани билиб олдим?
2. Машғулотда нималарни ўргандим?

Ахборот шарҳи

"АДОВАТ ТИЛИ"НИНГ ЗАМОНАВИЙ ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ВА МУЛОҚОТ МАҚОНИДА ПАЙДО БЎЛИШИ ВА УНДАН Фойдаланиш сабаблари

Адоват тили - зиддиятнинг оғзаки шаклидир. Зиддиятлар, ўз навбатида, қарама-қарши позициялар, қарашлар, дунёқарашлар, раҳбарлар, жамоалар, этник гуруҳлар, давлатлар, яъни ҳар хил нарсаларни ташувчилар ўртасидаги келишмовчиликнинг натижасидир. Ва агар низолар ҳар доим инсониятга, жамиятга ҳам, шахслар ўртасида ҳам, инсоннинг ўзида ҳам ҳамроҳ бўлса, унда нутқ тажовузи инсон ҳаётидаги мулоқотнинг узоқ давом этадиган ва муқаррар қисми, инсоннинг ўзини намоеън қилиш шакли.

Ҳаттоки, қадимги Римда ҳам "шахсга ўтиш" (лотинча: ad personam) атамаси риторикада — рақибни тўғридан-тўғри танқид қилиш ёки ҳақорат қилишда жорий этилган. Ушбу оммавий бахсларда тингловчиларнинг ҳиссиётлари, ҳаёти ҳақидаги қарашлари ва ҳусу-сиятларига мурожаат қилганидек, тингловчиларни ишонтиришнинг самарали усули сифатида қўлланилган. Қабул қилиш риторикада одатий меъёр деб ҳисобланган, у ҳали ҳам жамоат нутқида фаол фойдаланилмоқда. Шу билан бирга, адоват тили жамият тараққиётида у ёки бу даврда ижтимоий меъёр томонидан ўзига хос хусусият эканлигини англаш керак. Бу бирон

бир жойдан пайдо бўлмайди, бир мунча вақт меъёрлар ўзгаради ва тилнинг бир қисми тақиқланади ва аксинча. Бу ижтимоий ўзгаришларни акс эттирадиган, ҳар бир мамлакатнинг мазмуни, унинг жамоалари, маданий меъёрлари, қадриятлари ва анъаналарини ривожланишнинг маълум бир дақиқасида ҳисобга оладиган ҳаётий жараён.

Масалан, Қирғизистон Республикасида тана қисмларининг махфийлиги талабларига риоя қиладиган ва соқол киядиган мусулмонлар сони ортиши билан ноанъанавий арабча кийим, илгари "нафрат нутқи" туркумига мансуб бўлмаган оддий сўзлар бошқача ҳиссий ранг-баранглик билан ишлатила бошланди. Масалан: сакалчан (қирғ. соқолли одам), дамбалчан (қирғ. ички кийим - шалвар), матрешка (рус. рўмолли қизни тасвирлайдиган ёғоч ўйинчоқ) ҳар доим оғзаки нутқда нейтрал, ҳеч қандай салбий маънога эга бўлмаган ҳолда ишлатилади. Ҳозирги вақтда улар 2 маънода ишлатилади:

- 1) нейтрал сифатида: "Она дўкундан қизига ёғоч кўғирчоқ (матрешка) сотиб олди", Азыр сакалчан жаш эркектер модага айланды, хиппстер деп аталып» ("йигитлар соқол кўйишдек янги услубга эга бўлдилар, уларни хиппстерлар дейишади");
- 2) янги салбий маънода: дунёвий мактабларда ўранган қизларни ўйинчоққа ўхшатиб кўғирчоқлар

(матрешкалар) деб масхара қила бошладилар; маҳаллий мусулмонларни, бошқаларга кўринадиган андишали кийимларда - дамбалчан, сакалчан сўзлари "соқолли мусулмон" ёки "диний ақидапараст" маъносида қўллана бошлаган.

Бу ҳолда "адоват тили"нинг манбалари "араблаштириш", "диний ақидапарастлик"нинг муҳолифлари, дунёвий меъёрлар ёки маҳаллий миллий урф-одатлар тарафдорлари бўлиб, уларга кўра қизлар турмушга чиқишдан олдин бошларига рўмол ўрамайдилар, эркаклар (оқсоқоллардан ташқари) узун соқол қўймайдилар, бегоналарга уларнинг ички кийимларини кўрсатиш уятли ҳисобланади.

Негр, инвалид сўзлари рус тилида ва адабиётда ва оғзаки нутқда нейтрал сифатида ишлатилган, аммо ҳозирги пайтда бағрикенглик ва сиёсий тўғрилик сиёсати таъсири остида айрим гуруҳларни камситадиган ва уларни бошқаларга алмаштирадиган сўзларни чиқариб ташлаш бўйича тавсиялар берилмоқда: инвалидлар ўрнига - ногиронлар, негрлар ўрнига қора танли афроамерикаликлар ёки қора танли ёки конголиклар (бу келиб чиқиш белгисидир). Ирқий камситишлар масаласи Қўшма Штатлардагидек долзарб бўлмаган ва ногиронларнинг ҳуқуқлари хали жамиятда муҳим кун тартибига айланмаган Марказий Осиё мамлакатларида ҳам барча журналистлар ва Интернет фойдаланувчилари ушбу тавсияларга амал қилмайдилар ва масалан, халқаро амалиётда нотўғри бўлган сўзлар оммавий ахборот воситаларида учрайди. Шу билан бирга, баъзи оммавий ахборот воситалари Tengrinews.kz манбаси каби шахсни

аниқлаш учун нейтрал сўзлардан фойдаланмоқдалар, бу нашрнинг қаҳрамони қайси мамлакатдан келганини - нигерияликни кўрсатмоқда.

Мутахассислар ташвишли омилларни қайд этишмоқда: адабий тил меъёрлари оммавий ахборот воситаларида йўқолиб бормоқда, уларнинг ўрнини кўча ёки қамоқхона жаргонлари эгалламоқда. Шафқатсизлик, жиноий жаргонлар ранг-баранглиги ва ҳиссий тезкорлиги туфайли талабга айланди. Овозни сиёсатчилар ўрнатдилар: "Ҳожатхонада ҳўл бўлайлик!" (В.В.Путин, ўша пайтда Россия Федерацияси Бош вазири, 1999 йил 24 сентябрда Остона шаҳрида бўлиб ўтган матбуот анжумани пайтида оммавий равишда ишлатилган) ва оммавий ахборот воситалари, бошқа сиёсатчилар, ток-шоу ва киноиндустрия ишлаб чиқарувчилари томонидан танланган, шоу-бизнес, ижтимоий тармоқ фойдаланувчилари томонидан такрорланган.

Шундай қилиб, ижтимоий-маданий меъёрлар, қадрият йўналишларининг ўзгариши лингвистик меъёрларга таъсир қилади. Бу бир томондан "адоват тили"нинг намоён бўлиши учун чекловлар қўяди, бошқа томондан унинг сўз бойлигини ва уни қўллаш соҳасини кенгайтиради.

ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ НИЗОЛАРИ: СОХТА, БОТ ВА ТРОЛЛЕР "АДОВАТ ТИЛИ" МАНБАЛАРИ СИФАТИДА

Оммавий ахборот воситаларидан фойдаланган ҳолда замонавий сиёсий технологиялар "адоват тили" ёрдамида жамоатчилик фикрини манипуляция қилиш стратегиясини ишлаб чиқмоқда. Анъанавий оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқлар мамлакатлар ҳукуматлари ўртасидаги гибрид урушлар майдонида, сиёсий муҳолифлар ҳақида, хусусан, сайлов компаниялари, сиёсий инкирозлар, чегара можаролари ва савдо урушлари даврида компроматлар тарқатадиган жойга айланмоқда. Биз лингвистик тажовузнинг онгли ва онгсиз икки турини таъкидлашимиз мумкин.

"Трол фабрикалари", ботлар - виртуал урушлар ва сиёсатдаги ёки бизнесдаги "қора" пиарларнинг ажралмас қисмига айланган янги медиа воситалари. Бундай "фабрикалар" ихтиёрида ўнлаб минглаб сохта ҳисоб рақамлари бўлган ҳақиқий одамлар гуруҳлари мавжуд бўлиб, улардан буюртма пул эвазига амалга оширилмоқда. Бундай маҳаллий "фабрикалар"нинг иши тўғрисида Марказий Осиёнинг ҳар бир мамлакатини оммавий ахборот воситалари хабар беришади. "Трол" ва бот усуллари - харидорнинг ижобий обрўсини кескин равишда тарғиб қилиш, унинг рақибларини обрўсизлантириш, ҳар қандай кадрятларни, ечимларни тарғибот ёки ташфиқот қилиш, нафратни қўзғатиш, жамиятда нафрат ўчоқларини шакллантириш. Бундай "фабрикалар" кўпинча анъанавий оммавий ахборот воситаларини турли форматларда, янги медиа (youtube канали, ижтимоий тармоқлар-

даги саҳифалар) ва уларнинг таҳаллуслари остида буюртма бериш учун ишлайдиган ҳақиқий фойдаланувчиларни ўз ичига олади.

Одатда, мунозара давомида зиддиятли бўлиши мумкин бўлган мавзулардан фойдаланилади: миллатлар ва этник гуруҳлар, дин, сиёсий қарашлар, жинс ва ориентация, геосиёсат, ватанпарварлик, улар тўғрисида тортишувлар ғолибсиз абадий бўлиши мумкин. Бунинг учун энг мақбул лингвистик восита нафрат риторикаси, сохта маълумотлар (матнлар, фотосуратлар, видеотасвирлар), мемлардир. Сохта таҳаллуслар остида оммавий изоҳлар кимдир ёки бирор нарса ҳақида жамоатчилик фикрининг ижобий ёки салбий вектори муносабатларни шакллантиришга қаратилган. Шу билан бирга, оммавий характер бу жамиятнинг аксарият қисми фикри деган ҳаёл учун ва баъзи бир ҳаракатларга ундаш учун талаб қилинади. Якуний мақсад фойдаланувчиларнинг онгига, фикрига таъсир ўтказиш, шунда улар маълум бир қарорга келишлари учун, масалан, бирон бир номзод ёки партияга овоз бериш ёки овоз бермаслик, муҳолифат лидерларини қўллаб-қувватлаш ёки қўллаб-қувватламаслик, ҳар қандай маҳсулотни сотиб олиш ёки сотиб олишдан бош тортиш ёки хизмат кўрсатиш, ҳокимият қарорини қўллаб-қувватлаш ёки қарши чиқиш ва бошқалар.

Бундай мақсадга мувофиқ йиғилиш жамиятдаги бўлинишларга олиб келади, реал фойдаланувчилар, провокацион таркибга ҳиссий муносабат билдиради-

лар, шунингдек, рақиблар билан фақат "адоват тили"да, ҳақорат ва зўравонликка радикал даъватлар билан алоқа қиладилар. Бу, масалан, Марказий Осиё мамлакатлари фуқаролари ўртасидаги чегара зиддиятлари авж олган даврда кузатилмоқда. Можаро содир бўлган жойда суратга олинган видеолар "қарши курашинг, жойига қўйинг, уйларни ёқинг, вайрон қилинг" ва ҳоказо чақириқлари остида What'sAppда тарқатилади, YouTube, Instagram, Одноклассники-да жойлаштирилади. Жамиятда, айниқса, можаролар иқтисодиётдаги, ижтимоий соҳадаги мавжуд муаммолар, можароларнинг олдини олиш ва уларни тинч йўл билан ҳал қилишда ҳокимиятнинг сустиги ёки профессионалиги фониди юзага келадиган чегара ҳудудларида. Бу можаролар шубҳасиз, иқтисодиётдаги, ижтимоий соҳадаги мавжуд муаммоларни, келишмовчиликларнинг олдини олиш ва уларни тинч йўл билан ҳал қилишда ҳокимиятнинг сустиги ёки касбий маҳорати соясида юзага келадиган чегараолди минтақаларидаги нафрат, адоват, келишмовчиликлар даражасини оширади.

Интернетдаги эркин фикрлаш ва сўз эркинлиги тамойиллари, форум иштирокчилари ва ижтимоий тармоқ фойдаланувчилари ўртасидаги номаълумлик ва жисмоний масофа, интернетнинг жазосиз қолиши, бир зумда оммавий виртуал сафарбарлик имкониятининг баъзи белгиларга кўра кийиниш услуби, йўналиши, қарашлари ва бошқалар бўйича оммавий безорилик (безорилик, моббинг) учун "адоват тили" орқали ўзаро тажовузни кўзғатишни осонлаштиради. Интернетда безорилик (киберхужум) натижасида вояга етган болалар орасида ўз жонига қасд қилиш ҳоллари кўпаймоқда. Бундай ҳолатлар кибербуллисидлар деб аталади. Ёши улуглар,

шунингдек, рассомлар, фаоллар ва бошқа жамоат арбоблари киберхужумларга дучор бўлишади. Ўта жиддий салбий баҳо ва фикрларни билдирадиган одамлар ўзларига хейтерлар - нафратланувчилар (ингл. hate - нафрат) деган номни олдилар. Ижтимоий тармоқларда одамларнинг турли қатламлари, сўз бойлиги, маданият даражаси, тарбия ва таълим даражаси, дунёқараши турлича бўлган. Ушбу фарқлар ҳам зиддиятларни, ҳам ўзаро таъсирни келтириб чиқаради. Адоват тилининг фаол намоён бўлиши, шунингдек, маълум бир шахс ёки мунозара мавзуси тўғрисида тўлиқ маълумот бўлмаган тақдирда жамиятда стереотиплар ва хурофотларнинг мавжудлиги ёки уларнинг нотўғри маълумотлар билан алмаштирилиши билан боғлиқ. Қоиди тарикасида, доимий стереотиплар, хурофотлар етарли даражада таълим ва маданий тараққиётга эга бўлмаган муҳитда, тенглик, хилма-хиллик, бағрикенглик, инклюзия, ижтимоий интеграллашув тамойиллари тўғрисидаги маълумотларга эга бўлиш имконияти чекланган, айниқса турли маданиятлар, динлар, этник гуруҳлар ва ҳ.к.ларнинг тинч-тотув бирга яшаш амалиётларидан узилиб қолган ёпиқ жамоаларда ўсиш учун идеал замин топади.

Шу нуқтаи назардан, "адоват тили" оддий фойдаланувчилар томонидан ҳам, оммавий ахборот воситалари томонидан ҳам онгсиз равишда намоён бўлиши мумкин. Журналист ёки муҳаррирлар стереотиплар, баъзи бир атамаларнинг хавфлилиги билмаслиги ва қабул қилмаслиги беҳабарлик искажасида қолишларига сабаб бўлади ва улар тингловчиларнинг умидларини қондиришга ва кўпроқ обуначилар ёки томошабинларни жалб қилишга интилиш учун ифода этувчи тил, жозибали эълонни ишла тиши мумкин.

МАРКАЗИЙ ОСИЁ МАМЛАКАТЛАРИ
ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ВА
ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАРИДА "АДОВАТ
ТИЛИ" НАМОЁН БЎЛИШИНING ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ

Ушбу "Адоват тили" курсида BRYCA лойиҳаси доирасидаги 2020 йилдан 2022 йилгача Марказий Осиёнинг 4 мамлакатига мунтазам равишда олиб бориладиган ва амалга ошириладиган оммавий ахборот воситалари, ижтимоий тармоқлар ва жамоат раҳбарларининг жамоатчилик баёлотларини мунтазам равишда мониторинг қилиш жараёнида қайд этилган баъзи далиллар мавжуд. Изоҳлар, муаллифларининг услуги, грамматикаси ва имлоси сақланиб қолган.

Қозоғистон Республикаси

"Нафратли нутқ" ва нотўғри маълумотни ўз ичига олган мавзулар

Миллатчилик (деярли ҳамма, хусусан дунганлар, хитойлар ва руслар ҳақида), салафизм, ксенофобия тили (қозоқ, рус), ўз-ўзига киноя, дин, таққослаш (салбий овозда) ва гендер тенгсизлиги.

Контекст ҳамда триггерлар

COVID-19 пандемияси. Қозоғистон оммавий ахборот воситаларида ўтказилган мониторинг даврида коронавируснинг тарқалиши асосий мавзу бўлди. Аҳоли орасида энг кенг тарқалган What'sApp мессенжерида кузатув даврида шаҳарларда вирусни юқтирганлар сони, вакциналар ва мўъжизавий халқ табobati тўғрисида турли хил сохта ахборотлар тарқалмоқда.

Синофобия. 2020 йил 14 апрелда Қозоғистон Республикаси Хитой Халқ Республикасига (ХХР) Хитойнинг www.sohu.com веб-сайтидаги "Нима учун Қозоғистон Хитойга қайтишга интилмоқда" номли мақоласи юзасидан норозилик нотасини юборди. Мақолада қайд этилишича, Қозоғистон бир пайтлар Хитой ҳудуди бўлган ва кўплаб қозоқлар ҳали ҳам ХХР билан бирлашишни орзу қилганлар. Мақола катта резонансни келтириб чиқарди ва Хитойнинг мамлакат суверенитетига тажовуз қилишидан аллақачон мавжуд бўлган кўрқувни кучайтирди. Ушбу нашрлар остидаги шарҳларга ва риторикасига тоқат қилиб бўлмас эди: "Қайтиш ??? Бутун дунё билан бирга вирусга зарарни сиқиб чиқаришингиз керак. Аллақачон бу Америка Қўшма Штатлари ва инглизлар томонидан тайёрланмоқда. «Қайтариш??? Дунёнинг қолган қисми билан бирлашиб вирус учун зарарни қоплатиш учун уларни сиқиб чиқариш керак. АҚШ ва инглизлар томонидан замин тайёрланмоқда. Биз фақат ҳаракат қилишимиз керак. Коммунистларни иложсиз қолдирамиз. Полнео албатта уни қўллаб-қувватлайди. Бабала ҳамкорлик учун кўпроқ пул тавсия қилса керак."

Манбаа:
Tengrinews.kz

Шунингдек, бу тенденция одамларнинг Хитойда илк бор қайд этилган कोरोनाвируснинг янги туридан қўрқиши туфайли ҳам пайдо бўлди.

Коронавирус билан оғриган беморларнинг камситилиши, ҳаёти ва соғлигига таъдид

Тбилисидан Олмаотага учган қозоғистонлик блоггернинг кейс намунаси. Коронавирусни тасдиқлаганидан сўнг, одамларга нима бўлаётгани ҳақида айтиб беришга қарор қилиб, қиз бир нечта интервьюлар берди. Кейин у адоват ва нафрат тўлқинига дуч келганлиги, одамлар уни чет элга учгани учун қоралашганлиги тўғрисида маълумот берди. Айниқса, уни аэропортдан ҳайдаб юборган такси ҳайдовчисига юқтирганлиги тўғрисида салбий фикрлар билдирилди. Кейинчалик, WhatsAppда қизнинг Малдив оролларида таътилга чиққанлиги ва у Олмаотада эмас, балки Павлодарда яшashi ҳақида ёлғон маълумотлар тарқалди. *"Баъзилар мени такси ҳайдовчисига вирусни юқтирганим учун қамоққа ташламоқчи, ҳаттоки ёқиб юбормоқчи бўлдилар. Гарчи бизни аэропортда текширувдан ўтказиб, дарҳол озод қилишган бўлса ҳам. "Кимдир менинг инстаграм варағимга WhatsApp орқали мен навладарлик қиз эканимни, ҳокимиятдан яшириниб юрганамни, Малдив оролларида учиб келиб, одамларга вирус тарқатиб юрганлигим тўғрисидаги хабарни юборди.*

Манба:
Tengrinews.kz

Бошқа бир ҳолат: Қозоғистон Республикасининг айрим минтақаларида коронавирус инфекциясини юқтирганларга нисбатан тажовузкор кайфият яққол намойиш этилди. Қизилўрда вилоятида коронавирус билан касалланган поликлиникада ҳамширасининг шахсий маълумотлари Интернетда тарқатилди.

Манба:
Tengrinews.kz

Мониторинг экспертларининг қайд этишича, бундай тажовузкор муносабат кўпроқ Қозоғистон чекка худудлари учун хосдир. Чунки аҳолининг асосий қисми орасида ваҳима бўлмаган ва одамлар бир-бирини қўллаб-қувватлаб, кексаларга ёрдам беришга ҳаракат қилишади. Буни аксарият хабар ўқиганларнинг қизнинг таъқибини қоралаб, бундай ҳаракатни ўрта асрларга хос эканлиги тўғрисидаги изоҳларида ҳам кўриш мумкин.

Миллатлараро низо ва адоват

Қордайдаги тартибсизликлар: бир нечта фуқароларнинг тўқнашуви маҳаллий аҳоли, қозоқлар ва дунганлар ўртасида тўқнашувларга, оммавий равишда ўт қўйилишига ва айрим аҳолининг Қирғизистон Республикасига қочишига олиб келди. Сабаблар қаторида ҳукуматнинг ишчи комиссияси дунганлар ва қозоқларнинг ички можаролари ва жинсий ноқонуний фаолиятларини кўрсатди. Қозоқ халқини ва қозоқ тилини улуғлаш керак деган Президентнинг баёноти аҳоли орасида кенг қўллаб-қувватланди: "Прези-

дент қозоқ тили ҳақида тўғри фикр билдирди. Бошқа миллатлар, қозоқ тилини ўрганинг, урф-одатларни ҳурмат қилинг. Буни жамоат нутқида "адоват тили" устун бўлган 2020 йил феврилидаги асосий тенденция яхши кўрсатмоқда. Қозоқ тилини билмайдиган дунганларга ва бошқа этник гуруҳларга нисбатан зўравонлик ва камситишга даъват этилган.

Аёлларни камситиш

Аёлларга нисбатан дискриминация вақти-вақти билан сарлавҳаларда, мутахассисларнинг баёнотларида кузатилади ва хабарларни ўқиган кишиларнинг шарҳлари билан қўллаб-қувватланади: "Гендер тенгсизлигини камайтириши бўйича эришилган ютуқларга қарамай, Қозоғистонда аҳолининг 96% ҳанузгача аёлларга нисбатан хурофотга эга, уларнинг таҳлили аёлларнинг касбий ва шахсий ҳаётида тенгликка эришиши учун дуч келадиган кўринмас тўсиқларни тушунишга имкон беради", - деди БМТ Тараққиёт дастурининг Қозоғистондаги доимий вакили Якуп Берши".

Манба:
Sputnik Қазақстан

Қозоқ тилидаги материалларнинг аксарияти Омар Жалел билан боғлиқ бўлиб, у қизларни маркер ва маҳсулот билан таққослаган.

Манба:
Tengrinews.kz:

Ҳомиладор қиз туфайли Олмаота яқинидаги "Асил Арман" турар-жой мажмуасига кириш жойи тўсиб қўйилган.

Манба:
INSTAGRAM: Бугун
Олмаотада аёллар
ҳуқуқлари учун юриш
бўлиб ўтди.

"Адоват тилини" ўзида мужассам этган Қозоғистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- zakon.kz
- Abai.kz
- Qamshy.kz
- Alashainasy.kz
- stan.kz
- qazaquni.kz

Нотўғри маълумотларни ўзида мужассам этган Қозоғистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- total.kz
- zakon.kz
- Abai.kz
- Qamshy.kz
- jasqazaq.kz
- stan.kz
- sn.kz
- WhatsApp
- Facebook

Қирғизистон Республикаси

"Нафратли нутқ" ва нотўғри маълумотни ўз ичига олган мавзулар

Хитойликлар, коронавирус, тожик-қирғиз муносабатлари, бошқа этник гуруҳларга (ўзбеклар, уйғурлар, дунганлар, қозоқлар ва бошқалар), ҳар қандай касбга бўлган муносабат (шифокорлар, полициячилар ва бошқалар), қабилачилик (жанубий ва шимолий қирғизлар), ички муҳожирлар мавзуси ("қишлоқилар", "мирки", "келгиндилар", "ёввойи" ва бошқалар), педофилия, аёлларга нисбатан зўравонлик.

Контекст ва триггерлар

ЛГБТ ва аёлларни камситиш

Бунинг сабаби 2020 йил 8 март куни фем фаоллари томонидан аёлларга нисбатан зўравонликка қарши Бишкекда бўлиб ўтган ва номаълум жаҳлдор эркаклар билан бирга полиция томонидан тарқатилган намойиш эди. Фойдаланувчиларнинг аксарияти душманлик билан муносабатда бўлишди: "ушул аялдар (қирғ - бу аёллар) хаммани чарчатди, улар уйда ўтиради, намоишларга чиқмайдилар, бу уларга хос хусусият эмас, қани энди уларнинг барчасига коронавирусни юктириб қўйса, милиция ходимлари азаматсизлар". Мониторинг экспертларининг фикрига кўра, салбий реакция аввалги гей жамоаларининг халқаро рамзи - камалак байроқлари кўтарилган ЛГБТ вакиллари қатнашган аёллар ҳуқуқларини химоя қилиш намоишлари билан боғлиқ.

Фаолларнинг "бугун сен гулларни қабул қиляпсан, эртага бўлса, печка ёнида

турасан" сўзлари ёзилган шиорлари жамиятдаги феминистик ва анъанавий қадриятлар ўртасидаги зиддият туфайли ҳам салбий реакцияга сабаб бўлди. Провокация учун сохта фотосуратлар Интернетга ташланди, у ерда "Мен аёлларга нисбатан зўравонликка қаршиман", "Зўравонликни тўхтатиш керак" деган ҳақиқий расмларнинг ўрнига «Мен чай куйбайм», «Мен куйөөгө тийбейм», «Мен төрөбөйм» (қирғ-"Мен чой куймайман", "Мен турмуш қурмайман", "Мен фарзанд кўрмайман") каби шарҳловчиларнинг нафратини кўзғатувчи ва "адоват тили"дан сўзларидан фойдаланишни кучайтирган иборалар ёзилган.

COVID-19 пандемияси, синофобия

2020 йил 9 апрелда Хитой Халқ Республикаси (ХХР) Қирғизистон Республикаси соғлиқни сақлаш ходимларига коронавирусга қарши курашиш учун гуманитар ёрдам кўрсатди. Ушбу тадбирда соғлиқни сақлаш вазири ва вазир ўринбосари иштирок этди. Хитой элчиси Ду Дйвен икки халқнинг биродарлиги ва ёрдамнинг муҳимлигини таъкидлади. Бироқ, интернет фойдаланувчиларининг шарҳлари жуда салбий эди. Вируснинг Хитойда пайдо бўлиши ижтимоий тармоқларда синофобия кучайишига ва Хитойдан ёрдам олиш учун танқид ва расмийларга ёрдам берди: «Алгыла элге тараткыла оору жуугузгула кырып салгыла элдин баарын силерге не акча эле болсо болду да, кытайлар кыргызга качан бир тууган болду эле, Калыгул айткандай кытай кыргыздын биринчи душманы» («Гуманитар ёрдам билан янги юкумли касалликлар келиб чиқади, агар сизда пул бўлса, одамларни йўқ қилишга тайёр, Калигул айтганидек, хитойлар қирғизларнинг биринчи душмани»).

Пандемия COVID-19, исломофобия

Умра сафарига борганларга ва умуман Ислом динидаги одамларга нисбатан нафрат ва адоват кескин ўсди. Коронавирусга чалиниш ва ваҳима қўрқуви зиёратчиларга нисбатан салбий таъсир кўрсатди, уларнинг баъзилари вируснинг белгилари аниқланди ва улар мажбурий изоляция ва карантиндан қочишга уриниб, синов ва даволанишдан бош тортди. Фойдаланувчилар уларни кўплаб мумкин бўлган муаммоларда айблашди: "улар сабабли, энди Қирғизистон Республикасининг бутун аҳолиси таҳдид остида". Одамлар дунёдаги коронавирус билан боғлиқ вазиятни билиб, Маккага борганларга нисбатан нафрат ва адоватни билдиришди: "уларни худо сақлайди деб ўйлашган", "умрининг охиригача ўша ерда қолишса бўлар эди".

Манба:
Facebook.

Қирғизистон оммавий ахборот воситаларининг аксарият янгиликлари коронавирус вирусини юктирганлар Хаж зиёратидан қайтаётганлиги ҳақида маълумотни акс эттирган сарлавҳалар ўрин олган. Шунингдек "Ҳаждан қайтган коронавирусни юктирганлар уйга қўйиб юборишни сўрашмоқда", "Аэропортда улар текширувга муҳтож эмасликларини айтишди, чунки улар авлиё эдилар". "Коронавирус билан касалланганлар 2020 йил 2 мартда Бишкекка қайтиб келишди ва 150 кишидан иборат тўй ўтказишга муваффақ бўлишди" каби мазмунга эга бўлган провокацион сарлавҳалали мақолалар пайдо бўлди Қанча одам Хажга боргани, яна қанча киши у ердан қайтиб келиши ҳақида янгиликлар доимий ра-

вишда нашр этиларди. Бундай янгиликлар Интернет фойдаланувчиларининг ўта салбий ва тажовузкор фикрларининг пайдо бўлишига ёрдам берди.

COVID-19 пандемияси, чегара мижароси

"Қирғизларни кўрасиз, хабар беринг." Тожикистонда Қирғизистон билан чегарадош қишлоқ изоляция қилинган.

Манба:
Kaktus Media.

Тожикистоннинг Суғд вилояти, Хистварз қишлоғида коронавирус тарқалишининг олдини олиш мақсадида расмийлар Тожикистонни Қирғизистоннинг Борбордук, лейлек тумани қишлоғи билан боғловчи барча йўллари вақтинча ёпишга қарор қилди: "Қишлоғимиздаги барча кўчаларни ва йўллари, жумладан Хўжандга олиб борувчи асосий автомобиль йўли ёпдик. Қишлоғимиз аҳолиси қирғиз аҳолиси билан мулоқот қилишининг олдини олиш учун қишлоқнинг айрим йўлларида зовурлар қазилиб, бошқаларга шағал тўкилиб, айрим жойларга тўсиқлар ўрнатилди. Ушбу янгилик қирғиз фойдаланувчиларининг салбий изоҳларини келтириб чиқарди: "Қўшинларимиз ва душманларимиз билан алоқа қилишга ҳожат йўқ! Қирғизистон Республикасида фаёқулдда ҳолат тугаганидан кейин биз Тожикистондан ва уларнинг фуқароларидан товарларни олиб ўтишни қатъий назорат остига олишимиз керак, чунки Тожикистонда коронавирус билан зарарланганлар мавжуд эмас деган Тожикистон ҳукумати вакилларининг сўзлари бизда катта

шубҳа туғдирди»; "Тожикистонликлар ўзларининг қардошлари эронликлардан ва гастер-жамшутларидан касаллик юқтирмаган деп ким кафолат берди? Сиз бунга шионасизми?! Покистон, Ҳиндистон ва Афғонистонда уларнинг ака-укалари хинду-эронликлар яшайдилар, мен шуни таъкидлайман - хиндулар ва эронликлар, хинд-эрон гуруҳининг яқин тилларига тупуришади!"

"Адоват тили"ни ўзида мужассам этган Қирғизистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- Kaktus Media (изоҳларда)
- delo.kg (асосан hate speech америкаликларга қаратилган)

Нотўғри маълумотларни ўзида мужассам этган Қирғизистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- super.kg (Супер Инфо)
- maalymat.kg Instagramда
- WhatsAppда тарқатиш

Тожикистон Республикаси

"Нафратли нутқ" ва нотўғри маълумотни ўз ичига олган мавзулар

Тожикистон ва Қирғизистон ўртасидаги чегара можаролари, меҳнат миграцияси, коронавирус, хитойликлар, гендер, ислом, ўзбекистонлик хорижлик талабалар.

Контекст ва триггерлар

COVID-19 пандемияси, келгинди аҳоли вакиллари камситиш

Веб-сайтларнинг бирида коронавирусга чалинган инсоннинг ўлими ҳақида нотўғри маълумотлар қайта нашр этилди. Ушбу маълумотни Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги рад этди.

Манба:
Pressa.tj.

"Озоди" радиосининг АҚШдан қайтиб келган ва ихтиёрий равишда коронавирус текширувидан ўтишга қарор қилган журналист ҳақидаги мақоласида: "Улар (шифокорлар) менга ёрдам бериш ўрнига мендан узоқлаша бошладилар, менга муржаат қилишдан қўрқдилар" деб ёзилган. Ушбу материал тортишувларга ва изоҳларга сабаб бўлди, унда фойдаланувчилар тиббиёт ходимларини қоралаб, уларни коррупцияда айбладилар, агар вирус мамлакатда пайдо бўлса, шифокорлар биринчи бўлиб қочиб кетишларини таъкидладилар.

Манба:
Радио «Озоди».

COVID-19 пандемияси, ксенофобия, диний низолар

Тожикистон Республикасида яна жамоат намозини ўқишга рухсат берилди ва масжидларнинг эшиклари очилди. Ушбу маълумот бошқа дин ва этник гуруҳлар вакиллари - насронийлар ва яҳудийларга нисбатан маҳаллий мусулмонларнинг салбий баёнотларига сабаб бўлди. Хабарни ўқиганлар масжидларнинг эшиклари очилганидан хурсанд бўлиб, буни Оллоҳнинг инъоми деб билдилар. Коронавируснинг тарқалиши билан боғлиқ бошқа мамлакатларда нима содир бўлмоқда, улар бошқа дин ва этник гуруҳ билан боғлиқ. Оғзаки нутқда "соф мусулмон" атамалари жуда жарангдор оҳангда ишлатилган, салбий маънода бўлса "уларнинг барчаси кофирлар. Барча тожиклар жаннатга кирадилар, чунки тожиклар соф мусулмонлардир" атамалари ишлатила бошлади.

Манба:
Facebook.

Миллатлараро низолар

Қозоқ актёрлари тожикларни танқид қиладиган Қозоғистон телевидениесидаги теледастурлар.

Манба:
Facebook.

Тожиклар ушбу видеони миллатни ҳақорат сифатида қабул қилдилар ва Тожикистоннинг Қозоғистондаги элчисидан бу масалани ҳал қилишни талаб қилишди. Изоҳларда шу кунга қадар тожиклар қозоқларни ҳурмат қилишлари ва уларга яхши муносабатда бўлишлари ҳақида шеър пайдо бўлди, ammo бу теледастур улардан юз ўгиргандан сўнг, шарҳларда қозоқлар ҳақида ҳақоратли ва камситувчи сўзлар ҳам бўлган. «Фикр мекунам назди миллати сарбаланди тоҷик ин сағбачахо ба зуди узр мепурсанд», «Чўлда туғилган, туядан бошқа нарсани кўрмаган, бадбўй қимизни ичган ва ҳеч қандай ўтмиши йўқ қозоқ ўзини олифта қилиб кўрсатмоқчи!»

Манба:
Радио Азаттык.

"Адоват тилини" ўзида мужассам этган Тожикистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- Asiaplustj.info
- Ozodi.org
- Avesta.tj
- Khovar.tj

Ёлғон маълумотларни ўзида мужассам этган Тожикистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- Ittiloot.com
- Asia-times.org
- Asiaplustj.info
- Ozodi.org
- Avesta.tj
- Khovar.tj
- Tj.sputniknews.ru
- [WhatsApp](https://www.whatsapp.com)
- [Facebook.com](https://www.facebook.com)

Ўзбекистон Республикаси

"Нафратли нутқ" ва нотўғри маълумотни ўз ичига олган мавзулар

Меҳнат миграцияси, коронавирус, хитойликлар, жинс, дин, пандемия пайтида чет элдан қайтиб келган шифокорлар ва одамлар, маҳалла вакиллари (ўзбеклар маҳалласи), вилоятлардан келган одамлар ва пойтахт аҳолиси.

Контекст ва триггерлар

COVID-19 пандемияси, фейкларни тарқатиш ва уларга муносабат билдириш

Ёқилғи қуйиш шохобчалари ёпилади деган миш-мишлар машиналарнинг навбатини келтириб чиқарди. Миш-миш ҳам тезда бекор қилинди ва эртаси куни ҳеч қандай навбат кузатилмади. Сохта нарсалар жуда фаол равишда ишлаб чиқарилган, расмийлар уларга муносабат билдирган: ОАВ телеграмм-каналида сохта хабарни жойлаштирганликда айбланган фойдаланувчининг ҳибсга олинишини ёритган. Сенат сохта хабарларга нисбатан қаттиқроқ жазо чораларини кўриб чиқмоқда. Франциядан қайтган биринчи коронавирус касаллиги билан чалинган Нигора Муратовага ижтимоий тармоқларда киберхужумлар қилинди.

«Мурад Билдингс» асосчиси Мурод Назаров коронавирусга шубҳа қилинган ҳолда уй карантинига олинди.

Манба:
Telegram.

Facebook-да "Murad Buildings" билан боғлиқ бўлган НРГ компанияси карантин даврида ҳашаматли уйлар қурилишини тўхтатмаганлиги ҳақида нашрлар бўлган. Ушбу сохта маълумотни чалғитиш ва тўхтатиш учун ишга туширилган бўлиши мумкин. Murad Buildings - бу Ўзбекистон Республикасидаги энг йирик қурилиш компанияларидан бири. Унинг асосчиси таниқли одам бўлиб, машҳур инсон касаллик юқтирганлиги ҳақида сохта хабар шунга ўхшаш халқаро сохта хабарларни пайдо қилиши мумкин.

COVID-19 пандемияси, гендер хусусиятига қараб камситиш

Коронавирусдан шифо топган қиз "Ўзбекистон 24" каналига интервью берди.

Манба:
UPL 24.

Материалларга берилган изоҳларда, Туркияда қиз фоҳишалик билан шуғулланганлиги ҳақида бир ишора бор ("у пирогини сотиш учун кетди": ўзбек аёллари фоҳишалик билан шуғулланиш учун Туркия ва Бирлашган Араб Амирликларига бориши ҳақидаги оdatий, стереотипик фикр). Изоҳларда чет элдан келган беъморлар учун умумий салбий оҳанг қайд этилган ("Оддий одамлар у ерга бормайдилар", "Улар у ерда кўнгил очишади, лекин улар бизга муаммо туғдиради") миллат, динга ўтиш. ("Сиз Ўзбекистонни шарманда қиляпсиз", "Ўзингнинг Озарбайжонингга бор", "Аҳмоқ мутаассиблар", "Бу сизнинг айбингиз, атеистлар"). Кам

маълумотли жамоатчилик, тушунар-сиз хавфга дуч келганда, янгиликларга нисбатан жуда тажовузкор муносабатда бўлишди.

COVID-19 пандемияси, ксенофобия

АҚШнинг Лондондаги элчисининг таъкидлашича, Хитой бутун дунёни хавф остига қўйган.

Манба:
UPL 24.

Россия-АҚШ қарама-қаршилиги билан ажралиб турадиган веб-сайтнинг карантин ва умумий риторикаси билан боғлиқ бўлган ахборот маконидаги умумий кескинлик, изоҳларда бир-бирининг устига чиқиб, америкаликларга нисбатан "адоват тили"ни қўзғатди: "Штатлар энди эшакда қолсин. Махлуқлар атайлаб бошқа мамлакатлар иқтисодийётига путур етказмоқда. Ва айниқса, Хитой. Рақобатчилар", "Агар америкаликлар бир миллат сифатида ўлса ёки Штатлар сув остида қолса, уларни вулқон билан ёпиб қўйсангиз, қолган дунё эркин нафас олади ва фақат миннатдорчилик билдиради".

COVID-19 пандемияси

Хонанда Мавлуда Асалхўжаева карантинга қарамай, тўйда тиббий ниқоб ва қўлқопда қўшиқ куйлади.

Манба:
UPL 24.

Нашр муаллифлари тажовузкор муносабатни тахмин қилишлари мумкин эди, чунки бундан олдин бу воқеа тўғрисида иккита нашр бўлган: 1) Янги турмуш қўрганларга жарима солиниши ва 2) Тўйнинг ўзи қандай ўтганлиги тўғрисида. Иккала нашр ҳам адоват ва нафрат изоҳлари билан шарҳланди. Янгиликларга берилган изоҳларда фойдаланувчилар бундай "маъсулиятсиз" одамларга нисбатан тажовузкор сўзлардан фойдаланганлар: "ахмоқ қанча кўп бўлса, шунча ахмоқлар камаяди", "онгсизлар", касалларни даволаш учун ҳимоясиз юборишга чақирувлар, "агар улар жуда жасур бўлса уларни халқ душмани сифатида отиб ташлаш керак".

Миллатлараро низо, русофобия

Россиялик блогер Лебедев Ўзбекистон ҳақида ҳақоратли сўзлар айтган видео: карантин билан боғлиқ чоралар ва ўзбекларнинг оқтирганларга муносабати ҳақида. Ўзбекистондаги вазият билан аниқ таниш бўлмаган ёки баъзи бир майда маълумотлар ва эскирган иборалар билан таниш бўлган муаллиф карантин чоралари ва фуқароларнинг эҳтиёткорлигини бузуқ ва ҳақоратли тарзда шарҳлайди. Блогер Лебедев ўз нутқида камситишни фаол ишлатмоқда. Ўзбекистонлик блогер Шухрат Мусоев россиялик блогернинг ҳужумларига оқилона жавоб беради ва Ўзбекистонда кўрилаётган чораларни тушунтиради. Лебедевнинг жавоб видеоси ҳанузгача жуда тажовузкор ва шафқатсиз сўзларни ўз ичига олади, аниқроғи, унинг баёнотларининг тажовузкорлиги даражаси ҳужумларга тенг.

Этник сабабларга қўра юз берган қарама-қаршилиқ ўзбек (давлат) тилида

бўлмаган ҳужжатлар айланмаси учун жарималар тўғрисидаги қонун лойиҳасининг қабул қилинишига сабаб бўлди. Аҳолининг русийзабон қисми буни ўз ҳуқуқларининг бузилиши, ўзбекзабон аҳоли эса ўзбек тилининг мавқеини мустаҳкамлаш чораси деб билади. Изоҳларда "ватник", "шовинист", "миллатчи", "рус дунёси", "руслар-душман", "зомби", "ўзбекмисан" каби сўзлар мавжуд.

Манба: Facebook
(ахборот олиб ташланган)

Машҳур ҳуқуқ ҳимоячиси ва журналист Карим Бахриевнинг "Ўзбекистонда рус шовинизмининг ташқи ва ички кўриниши" нашри.

Манба:
Facebook.

Изоҳларда ўзбек тилини билмайдиган шахсларга фуқароликни рад этишга чақириқлар қилинган. Умуман тил масаласи Ўзбекистон учун жуда оғриқли мавзу. Шунингдек, этник асосларга кўра, 1864 йилда Тошкентни эгаллаш пайтида ҳалок бўлган рус аскарлари хотирасига бағишланган черковни қайта тиклаш тўғрисидаги маълумотларни муҳокама қилиш пайтида эҳтирослар авж олди. Изоҳларда фойдаланувчилар "адоват тили"дан фойдаланиб, бошқа оғриқли мавзуларга ўтишади: "Сиз ўзбек нонини истеъмол қиласиз, лекин тилни билмаяпсиз" ва ҳк. Худди шу

тўлқин узунлигида "русча", "Россия", "Совет Иттифоқи" сўзларини эслатиб ўтган барча нашрлар жуда тажовузкор қабул қилинди.

Манба: Facebook.
(ахборот олиб ташланган)

"Адоват тилини" ўзида мужассам этган Ўзбекистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- Upl.uz (қайд этилмаган ОАВ)
- Vesti.uz

Ёлғон маълумотларни ўзида мужассам этган Тожикистон Республикасининг веб-сайтлари ва ижтимоий тармоқлари

- Upl.uz (қайд этилмаган ОАВ)
- Ok.ru
- Telegram
- Чаты
- Facebook.com

Қўшимча материал

1. Дубровский, Д.В., Карпенко, О.В. «Язык вражды» в русскоязычном Интернете: материалы исследования по опознаванию текстов ненависти / Д.В. Дубровский, О.В. Карпенко. — СПб: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2003. — 72 с.
2. Верховский, А.М. Язык мой... Проблема этнической и религиозной нетерпимости в российских СМИ / А.М.Верховский. — М.: РОО «Центр 'Панорама'», 2002. — 200 с.
3. Евстафьева, А.В. О некоторых лингвистических маркерах «языка вражды» в манипулятивных приемах в средствах массовой информации / А.В.Евстафьева // Вестник башкирского университета.— Том 13.— No 4.— 2008. — С. 994-996.
4. Backgrounds, Experiences and Responses to Online Hate Speech: A Comparative Cross-Country Analysis. // URL: http://www.unicri.it/special_topics/hate_crimes/Backgrounds_Experiences_and_Responses_to_Online_Hate_Speech_A_Comparative_Cross-Country_Analysis.pdf
5. Mapping and analyzing hate speech online: Opportunities and Challenges for Ethiopia. // URL: <http://pcmlp.socleg.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2014/12/Ethiopia-hate-speech.pdf>
6. Islamophobia on Social Media: A Qualitative Analysis of the Facebook's Walls of Hate, Imran Awan1 Birmingham City University, United Kingdom. // URL: <http://www.cybercrimejournal.com/ImranAwanvol10issue1IJCC2016.pdf>

Асосий манбалар рўйхати

1. Ногиронлар ҳуқуқлари бўйича қўмитанинг тавсиялари (НХК) ООН. // URL: <https://perspektiva-inva.ru/en/protec-rights/oon/2018-05-04-09-09-09>
2. Щербинина Ю. В. Нутқ тажовузкорлиги: адоват худуди.- М.: Форум, 2013. 400 б. — библиогра.: 366-388 б.б.
3. Зўравонлик ва унинг соғлиққа таъсири. ВОЗ (2003). Жаҳондаги вазиятлар тўғрисида доклад . // URL: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/WRVH%20RU.pdf
4. Мониторинг языка вражды в социальных сетях в Казахстане (2017). МЦЖ — Medianet, 2017. // URL: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/WRVH%20RU.pdf ;<https://www.academia.edu/35894758/> Қозоғистонда ижтимоий тармоқларда адоват тили мониторинги 2017.
5. Қирғизистон Республикасининг сайловолди ва сайловдан кейинги мунозараларида адоват тили. Якуний ҳисобот- Тинчлик ва медиа технологиялари мактаби, 14.12. 2020. // URL: <http://www.ca-mediators.net/ru/issledovaniya/media-monitoring/>
6. "Адоват тили" ни тушунтириш: амалий қўлланма. 2015 нашри-ARTICLE 19, 2019. // URL: https://www.article19.org/wp-content/uploads/2015/12/A19_Hate-Speech-Report-2018_Russian.pdf
7. Ослон А. Уолтер Липпман стереотиплар ҳақида: "Жамоатчилик фикри" китобидан парчалар. // W/л "Ижтимоий ҳақиқат» № 4, 2005.
8. Судаков К. В. Динамик стереотиплар ёки рост ахборот излари.— М.: ПЕРСЭ, 2002.
9. Исаев М.И. Этнолингвистик тушунча ва атамалар луғати.. — 3-нашр. — М.: Флинта, 2003.
10. Ижтимоий масъулиятли оммавий ахборот воситалари сари: "адovat тили"ни енгиш ва фуқаролик оммавий ахборот воситаларини ривожлантириш. Журналистлар ва жамоатчилик фаоллари учун қўлланма. - Симферопол: "интеграция ва тараққиёт" маркази», 2011. 10-11 б.

Оммавий ахборот воситаларидаги нашрлар

1. Уларнинг ҳар бирида 200 га яқин ижтимоий тармоқдаги аккаунтлари бўлган. Қирғизистон Республикасида “трол фабрикалари” фаолияти. — Kaktus Media, 21.11.2020. // URL: https://kaktus.media/doc/426423_y_kajdogo_bylo_okolo_200_akkaantov_v_socsetiah._kak_ystroeny_fabriki_trolley_v_kr.html
2. Тожикистон “троллари” ва уларнинг қозоқ “ҳамкасблари” қандай ишлайди - “Озодлик” радиоси, 08/05/2019. // URL: <https://rus.azattyq.org/a/tajikstan-and-its-troll-factories/29926761.html>
3. Ўзбекистонда тролл ва бот фаолияти — Hook Report, 18/09/2018. // URL: <https://hook.report/2018/09/arrrr-vokrug-trolli/>
4. Анна Беляева. Тролл фабрикаси сиёсий пиардаги янги стандартми? - DW, 14/12/2019. // URL: <https://www.dw.com/ru/фабрики-троллей-новый-стандарт-в-политическом-пиаре/a-51656603>
5. Етиб келдик! Россияда улар муҳожирларнинг оёқларидан ўпишни бошладилар— Царьград, 24/07/2020, // URL: https://tsargrad.tv/articles/dokatilis-v-rossii-nachali-celovatnogi-migrantam_269137
6. Аэропортдаги тартибсизликлар туфайли 23 нафар қирғизистонликлар Москвадан учиб кела олмади— ИИБ. — Sputnik.kg. // URL: <https://ru.sputnik.kg/incidents/20200518/1048343094/migranty-moskva-bishkek-charternyj-rejs-karantin.html>
7. Ҳар 5 дақиқада - тост, тост, тост. Олмаотада яшовчи нигерияликни нима ажаблантиради?— Tengrinews.kz, 14/01/2019. // URL: <https://tengrinews.kz/article/kajdyie-5-minut-tost-tost-tost-udivlyaet-nigeriytsa-1007>
8. Адоват тилига қарши сўз эркинлиги // URL: <https://share.americagov.ru/свобода-слова-против-языка-вражды>

